

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

ЖОРНЯК Богдана Євгеніївна

УДК 372.878

**МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КОЛЕКТИВНОЇ МУЗИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Луцькому інституті розвитку людини університету «Україна», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
ДЕМ'ЯНЧУК Олександр Никанорович,
Луцький інститут розвитку людини університету
«Україна», проректор з науково-методичної роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КУНЕНКО Людмила Олександрівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, Інститут мистецтв,
професор кафедри теорії та методики музичної
освіти, хорового співу і диригування;

кандидат педагогічних наук, доцент
ПАНАСЮК Світлана Леонідівна,
Інститут мистецтв Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки,
доцент кафедри історії,
теорії мистецтв та виконавства.

Захист відбудеться 21 березня 2013 р. о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради в Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 20 лютого 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. В. Козир

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сьогодення всіх шаблів освіти, як шкільної, так і вузівської, характеризується оновленням і становленням в Україні нової освітньої парадигми, орієнтованої на входження і вільне функціонування молоді в європейському та світовому інформаційному просторі. У центрі цієї системи знаходиться особистість, яку необхідно підготувати до життєтворчої діяльності та плідної праці в XXI столітті. Цей реформаційний процес, особливо на початковому етапі навчання, має забезпечувати головну мету – закласти основи формування соціально активної, різнобічно розвиненої особистості, яка готова до навчальної співпраці, художньо-творчої самореалізації, духовного самовдосконалення і вирішення складних завдань різних напрямків. Існують суттєві протиріччя між сучасними вимогами до формування творчо активної особистості та вимогами до опанування мультимедійними технологіями, які, з одного боку, забезпечують високу інформативність навчання, з іншого – гальмують розвиток творчої активності учнів. Саме використання багатофункціональних засобів мистецтва в урочних і позаурочних формах роботи забезпечує той потужний вплив на розвиток творчого потенціалу учня, який стає фундаментом його подальшого гармонійного розвитку і поведінки. Генералізаційна і координаційна функції в розвитку всіх систем творчої активності молодших школярів належать колективним видам музичної діяльності (хоровий спів, гра на дитячих музичних інструментах, музично-дидактичні ігри, музично-театралізовані інсценізації тощо) як найбільш доступним у цьому віці.

Провідний фактор у розв'язанні зазначених проблем – забезпечення інтерактивного багатокомпонентного змісту навчання, що передбачає створення сприятливого духовно-інтелектуального середовища для гармонійного розвитку і творчої самореалізації кожної дитини. Саме в цьому сенситивному віці закладаються основи художньої культури, естетичних знань, що стають пізніше фундаментом соціальної і творчої активності особистості, формується художньо-емоційне світосприймання, особистісно-ціннісне ставлення дитини до навколишнього світу, людей, до самої себе.

Безпосередньо дослідженню психолого-педагогічних аспектів творчості присвячували свої наукові праці Г. Альтшуллер, В. Андреев, Д. Богоявленська, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Занков, Т. Коваленко, В. Коган, Г. Кондратенко, І. Лернер, В. Моляко, С. Олійник, В. Роменець, О. Савченко, С. Сисоєва, М. Стась, Г. Щукіна та ін. Вивчення проблем творчого розвитку особистості, значення колективних та індивідуальних форм організації навчальної діяльності молодших школярів у формуванні їх творчої активності стало предметом наукових розвідок І. Іванова, М. Красовицького, А. Макаренка, Л. Новікової, І. Підласого, В. Сухомлинського, М. Скаткіна та ін.

Багатогранність явища творчої активності знайшла своє відображення у визначенні цього поняття різними авторами: як якість особистості (Б. Ананьєв, Т. Ганелін, В. Лозова, А. Матюшкін та ін.); як творча діяльність (Л. Виготський,

М. Данилов, А. Люблинська, С. Рубінштейн та ін.); як особлива потреба особистості (Л. Божович, В. Грибанов, О. Рудницька, Г. Щукіна та ін).

У розробку різних аспектів теорії і практики навчання музики та інших форм музично-естетичного виховання здійснили значний внесок Е. Абдуллін, О. Дем'янчук, З. Жофчак, Д. Кабалевський, Л. Масол, В. Медушевський, Є. Назайкінський, С. Олійник, Г. Падалка, Е. Печерська, О. Ростовський, Л. Хлебникова, В. Шацька, І. Шинтяпіна та ін.; розвитку музично-творчих здібностей – В. Водяна, Л. Гавриленко, О. Коваль, М. Стась, К. Стецюк, Б. Теплов та ін.; формування різних напрямків музичної культури школярів – Л. Горюнова, Н. Гузій, Т. Коваленко, Г. Кондратенко, О. Лобова, О. Щолокова та ін.

У наш час музично-творче виховання, будучи однією з важливих форм духовного розвитку особистості, набуває нового осмислення й узагальнення. Однак зусилля науковців спрямовуються переважно на вдосконалення змісту і методів навчання, впровадження сучасних форм організації роботи з початкової музичної освіти та музично-естетичного виховання школярів, залишаючи поза увагою дослідження, пов'язані з використанням потужних можливостей творчої колективної діяльності. Це не вирішує сучасних завдань початкової музичної освіти взагалі і проблеми нового переосмислення призначення особистості в нинішньому суспільстві зокрема.

Актуальність окреслених проблем зумовлює необхідність теоретичного обґрунтування цього питання, визначення потенційних резервів, закладених у застосуванні методик організації колективної музичної діяльності учнів, парної, групової, масової, їх модифікацій: індивідуально-групової, диференційовано-групової, колективно-групової тощо, – в ході якої учні включаються в багатопланову безпосередню взаємодію один з одним, що активізує їх креативні здібності, створює сприятливі умови для формування творчої активності особистості молодшого шкільного віку.

Це й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження – *«Методичні засади формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з комплексною темою науково-дослідної роботи кафедри гуманітарних дисциплін Луцького інституту розвитку людини університету «Україна» «Естетичне та адаптивно-фізичне виховання студентської та учнівської молоді в умовах національного відродження» (РК № 0107U001186). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Луцького інституту розвитку людини університету «Україна» (протокол № 5 від 20.02.2008 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні НАПН України (протокол № 6 від 17.06.2008 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методичних засад формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності.

Об'єкт дослідження – процес колективної музичної діяльності молодших школярів на уроках та в позаурочній виховній роботі загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження – методичні засади формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності.

Відповідно до мети були сформульовані такі *завдання дослідження*:

1. Проаналізувати стан розробки досліджуваної проблеми у філософській, психолого-педагогічній літературі, теорії та методиці музичного навчання.

2. Уточнити сутність поняття «творча активність», розробити компонентну структуру творчої активності, визначити критерії, показники та рівні її сформованості в молодших школярів.

3. Визначити провідні теоретико-методичні положення щодо формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності.

4. Розробити та теоретично обґрунтувати методичну модель і поетапну методику формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності.

5. Експериментально перевірити ефективність розробленої поетапної методики.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: закони і категорії наукового пізнання; концепція сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Лутай та ін.); методологічні засади мистецької освіти (Е. Абдуллін, А. Козир, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Хижна, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.); дидактичні та методичні засади початкової музичної освіти (Л. Куненко, О. Лобова, Л. Масол, О. Ростовський та ін.); теорії щодо впливу різних видів мистецької діяльності на творчу активізацію особистості (Б. Борев, В. Іванов, М. Каган та ін.); педагогічна теорія розвивального навчання; принципи особистісно-орієнтованого і діяльнісного підходів до організації навчально-виховного процесу (І. Бех, П. Москаленко, О. Пометун, Г. Троцько); методики поєднання колективних та індивідуальних форм організації навчальної діяльності молодших школярів (А. Макаренко, М. Скаткін, І. Іванов, Г. Селевко); Закон України «Про загальну середню освіту»; «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті»; «Національна комплексна програма естетичного виховання»; Державний стандарт початкової музичної освіти, навчальні програми з музики для початкової школи та інші директивні освітні матеріали тощо.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань були використані такі **методи**:

- *теоретичні*: вивчення та аналіз філософської, педагогічної, психологічної, мистецтвознавчої літератури, вітчизняного та зарубіжного досвіду з досліджуваної проблеми; аналіз навчальних програм, методичних посібників і рекомендацій із питань музичного виховання з метою визначення теоретичних та методологічних основ дослідження;

- *емпіричні*: спостереження та аналіз педагогічних явищ і процесів; бесіди, інтерв'ювання, анкетування учнів, вчителів, батьків; аналіз творчих

робіт учнів; моніторинг рівня навчальних досягнень школярів; вивчення та узагальнення передового досвіду; констатувальний етап педагогічного експерименту – для визначення наявного рівня сформованості творчої активності молодших школярів на уроках музичного мистецтва та в позаурочній діяльності; формувальний етап педагогічного експерименту – для перевірки ефективності методики формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності;

– *статистична обробка емпіричних даних.*

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше визначено методичні засади, розроблено методику поетапного формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності; розроблено компонентну структуру творчої активності молодших школярів, критерії, показники та рівні її сформованості.

Уточнено поняття «творча активність» як інтегративна якість особистості молодшого шкільного віку, яка формується засобами колективної музичної діяльності.

Удосконалено методику діагностування сформованості творчої активності молодших школярів.

Подальшого розвитку набули: проблеми впровадження особистісно-орієнтованого підходу в практику початкового музичного навчання; методика музичного виховання учнів початкових класів; специфіка організації колективного музикування на уроках та в позаурочній виховній роботі загальноосвітньої школи.

Практичне значення дослідження. Матеріали теоретичного та експериментального розділів дослідження можуть бути використані вчителями початкових класів на уроках музичного мистецтва і в позакласній роботі з художньо-естетичного виховання учнів, в процесі підготовки студентів музично-педагогічних спеціальностей, а також в системі післядипломної освіти вчителів музики.

Здобуті результати наукової роботи можуть бути покладені в основу навчальних і методичних посібників, методичних рекомендацій щодо організації проведення колективної музично-творчої діяльності учнів на уроках та в позаурочній навчально-виховній роботі, а також використані в практиці вищих навчальних педагогічних закладів, педагогічних училищ та коледжів; слугувати підставою для оновлення змісту навчальної дисципліни «Методика музичного виховання».

Матеріали дисертаційного дослідження *впроваджено* у навчальний процес Звірвської ЗОШ I-II ст. Ківерцівського району, Волинської обл. (довідка № 111 від 28.11.2012 р.); Енергодарського НВК «ДНЗ-ЗНЗ» № 9 (довідка № 178 від 08.11.2012 р.); ЗОШ № 2 – I-III ст. м. Нетішина (довідка № 428 від 12.11.2012 р.); Рівненського НВК «Колегіум» (довідка № 291 від 30.11.2012 р.)

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження обговорювалися на всеукраїнській науково-

практичній конференції «Інформаційні технології в педагогічній освіті» (Луцьк, 2006), IV науково-практичній конференції «Культура ХХІ століття: стан, проблеми, перспективи» (Рівне, 2008), III Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Методологія і методика інтерактивного навчання у середній та вищій школі» (Умань, 2010), міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку України у глобальному середовищі» (Сімферополь, 2010), міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології в освіті, науці і виробництві» ІТОНВ – 2011 (Луцьк, 2011), всеукраїнській науково-практичній конференції «Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика та перспективи розвитку» (Житомир, 2012); на засіданнях циклової комісії викладачів музично-теоретичних дисциплін та фахових методик Луцького педагогічного коледжу; на засіданнях кафедри соціально-гуманітарних наук та суспільних відносин Луцького інституту розвитку людини університету «Україна».

Вірогідність результатів дослідження забезпечується теоретико-методологічною обґрунтованістю його вихідних положень; відповідністю застосовуваних методів педагогічного експерименту меті та завданням дослідження; практичною апробацією пропонованої методики використання колективних форм роботи на уроках музичного мистецтва з метою формування творчої активності учнів; позитивною динамікою досліджуваного феномену за результатами формувального етапу експерименту.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 12 публікаціях, з них 8 – у провідних фахових виданнях з педагогіки (7 – одноосібних, 1 – у співавторстві).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел (232 найменування, з них 3 – іноземними мовами). Загальний обсяг тексту дисертації – 261 сторінка, з них 188 сторінок основного тексту. Робота містить 14 таблиць, 3 рисунки, що разом із додатками становить 52 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми; сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; окреслено методи, методологічну та теоретичну основу дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; висвітлено шляхи апробації та впровадження здобутих результатів; наведено дані щодо структури роботи.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні основи формування творчої активності молодших школярів у педагогічній теорії та практиці»* проаналізовано стан розробки досліджуваної проблеми у вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній літературі; на основі наукових джерел розглянуто сучасні освітні вимоги до музично-естетичного виховання учнів

молодших класів, формування і розвитку їх музичної творчості; уточнено тлумачення категорій «творчість», «творча активність», «колективна творчість»; з'ясовано сутність навчально-творчої діяльності як спеціально організованого процесу творчості; визначено зміст та структуру художньо-аналітичних умінь молодших школярів щодо формування творчої активності.

Теоретичний аналіз проблеми творчої активності з філософських, психолого-педагогічних поглядів, дані сучасних наукових досліджень, передового педагогічного досвіду та власні дослідження автора дозволили дійти висновку, що творча активність – це складна інтегративна властивість особистості, яку доцільно розглядати як вищу форму активної самостійної навчальної діяльності школяра, яка виявляється в готовності, прагненні до самостійної оригінальної діяльності й виборі оптимальних шляхів її реалізації, в творчому підході до розв'язання пізнавальних завдань. Нами була підтверджена наукова думка про те, що активність, будучи умовою пізнання, є не лише вродженою рисою особистості – вона сама фіксується і розвивається в процесі діяльності. *Отже, творча активність відносно нашого дослідження – це особистісне утворення, що виражає прагнення і здатність учнів молодшого шкільного віку до участі в колективних видах музичної діяльності, результати якої визначаються оригінальністю, новизною та інтенсивним творчим самовираженням в різних презентативних формах.*

Своєрідність розвитку творчої активності молодших школярів зумовлена перш за все їх віковими особливостями, які є тим «психологічним фоном», на якому відбувається зміна всього укладу життя дитини. Тому одним із важливих засобів формування і розвитку творчої активності як особистісної якості молодших школярів є активне залучення їх до творчих колективних видів навчальної діяльності, яка передбачає вирішення наступних завдань:

- сприяти соціалізації особистості школяра, розвивати навички спілкування і співпраці з іншими дітьми, вміння підкорятись інтересам дитячих груп, здатність виконувати соціальну роль в системі колективного навчання, вміння встановлювати стосунки з однолітками, вчителями, дорослими;
- навчити учнів у доступній для них формі самостійно здобувати знання, розвивати вміння застосовувати їх в практичній діяльності;
- формувати життєві компетенції учнів;
- підвищувати творчу активність учнів в колективній діяльності;
- розвивати навички активної дослідницької діяльності (пошук і відбір необхідного матеріалу, групування, аналіз, узагальнення);
- сприяти засвоєнню навичок самооцінки учасників навчально-виховного процесу, тобто об'єктивної оцінки кожним учнем власної діяльності та її результативності, своїх знань і вмінь, свого ставлення до праці, до спілкування в системах «учитель-учень», «учень-учень»;
- формувати культуру взаємин і спілкування, норми поведінки та навички безконфліктних стосунків в колективі.

Включаючи дитину в широке коло творчої колективної діяльності, у різні види спілкування і міжособистісних відношень, важливо, по-перше,

задовольнити найрізноманітніші її потреби та інтереси і, по-друге, відшліфувати нові грані її характеру, творчо розвиваючи і збагачуючи особистість. Важливо, щоб творча активність учнів знаходила своє застосування в різних видах їх шкільних занять, у художній діяльності, оскільки творчість як безупинний пізнавальний процес виникає, матеріалізується і розвивається тільки в результаті багатосторонньої практичної діяльності.

У другому розділі «*Методичні аспекти формування творчої активності молодших школярів в процесі колективної музичної діяльності*» проаналізовано: сучасні педагогічні прийоми і методи організації колективної музично-творчої діяльності молодших школярів на уроках музичного мистецтва та в позаурочній навчально-виховній роботі; визначено зміст і компонентну структуру формування творчої активності учнів; обґрунтовано значення колективної художньо-естетичної діяльності в творчому розвитку молодших школярів.

Аналіз відомих педагогічних систем свідчить про те, що в творчості дитина реалізує в усій повноті свої знання, уміння і здібності, отримавши можливість випробувати себе в різних видах діяльності, застосувавши творчий підхід до розв'язання поставлених перед нею проблемних ситуацій. Змісту і завданням сучасного художньо-естетичного виховання найбільше відповідає творчо-активний принцип навчання. З поняттям творчої активності пов'язані такі якості особистості, як: розвинута здатність до уяви, пластичність мислення та його відносна самостійність, висока емпатія, здібність до генерації ідей.

Серед нових освітніх технологій, які забезпечують формування творчої активності учнів і підвищують багатство світовідношення, розвивають їх потенційні творчі здібності, особливе місце посідають педагогічні технології проблемного, розвивального навчання, проектні технології, *методи наведення* (бесіда, розповідь, пояснення, коментування), *наочно-слухові методи* (демонстрація, ілюстрація, різноманітні технічні засоби), *методи мисленнєво-аналітичних дій* (аналіз, синтез, порівняння, висновки тощо), *ігрові методи*, а також такі *спеціальні методи*, як варіювання, створення музичних колекцій, пластичне інтонування (передача характеру музики рухами), міжособистісна діалогова взаємодія.

У процесі розробки методики формування означеного феномену нами широко використовувались наступні *методи стимулювання учнів до творчості, а саме*: залучення школярів до порівняння і вибору музичних творів різних жанрів і стилів; самостійне оцінювання виконаних учнями музично-творчих завдань; стимулювання художньо-образного асоціювання (намалювати сюжети музичних творів, виліпити з глини, пластиліну персонажів музичних казок, п'єс, пісень, оформити програму та афішу концертів, музичних спектаклів, створити ескізи костюмів для дійових осіб опер, балетів, мюзиклів, фрагменти декорацій). Основними *методами активізації колективно-творчої діяльності* учнів були: проведення музично-творчих ігор («Живий рояль», «Малюємо голосом», «Весела (сумна) опера» тощо); залучення учнів до

музично-театралізованих інсценізацій (музичні театралізовані сценки, спів в діалозі тощо); створення імпрровізацій на дитячих музичних інструментах.

Широко розроблялись нами *методи активізації індивідуально-творчої діяльності учнів*: метод порівняння, метод виконавської та художньої варіативності; прийом фрагментарного виконання, прийом ескізного виконання, метод міжособистісної діалогової взаємодії, метод художньо-образних асоціацій, метод групових музичних щоденників, метод особистісної музичної презентації тощо. Перераховані технології активного навчання, які ґрунтуються не лише на процесі сприйняття, пам'яті, уваги, а й, насамперед, на творчому продуктивному мисленні, спілкуванні, коли учень перетворюється з об'єкта дії у суб'єкт взаємодії з вчителем, однокласниками, спрямовані на підвищення ефективності навчання, пізнавальної діяльності, формування та розвиток творчої активності учнів.

У дисертації визначені основні підходи щодо організації колективної музично-творчої діяльності учнів на уроках та в позаурочній навчально-виховній роботі, в основу якої покладено ідею рівноправного партнерства в рамках системи суб'єкт-суб'єктних відносин «учень-учитель – учні-учні».

Така організація спільної творчої активної діяльності спрямована на опанування учнями знань, досвіду практичної діяльності, людських взаємин. Вона реалізується на практиці *системою заходів*, основні з яких характеризуються: глибоким вивченням індивідуальних особливостей учнів, вихідного рівня їх загального розвитку, музичних здібностей, естетичних інтересів; вибором оптимального змісту навчального заняття, забезпеченням диференційованого підходу до учнів; визначенням необхідних складових навчально-творчої діяльності школярів; вибором форм, методів і засобів навчання, адекватних можливостям учнів і змісту навчання, які мають евристичні тенденції для музичного розвитку учнів, їх естетичного виховання; раціональною організацією навчальної діяльності на основі застосування сучасних нестандартних педагогічних технологій, які формують естетичні інтереси учнів, викликають задоволення від подолання труднощів, розвивають самостійність і творчу активність в здобуванні нових знань, сприяють самоутвердженню школяра в системі колективних відносин; організацією на уроках та під час позаурочної роботи з музично-естетичного виховання колективної творчої діяльності, в процесі якої учні включаються у багатопланову безпосередню взаємодію один з одним, що формує вміння співпраці в шкільному колективі.

У результаті аналізу наукової літератури була розроблена *методична модель формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності* (рис.1).

Рис.1 Методична модель формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності

Відповідно до *компонентів структури творчої активності* молодших школярів (*мотиваційного, емоційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного*) розроблені наступні критерії та показники:

Мотиваційно-потребовий критерій, який свідчить про ступінь сформованості стійкого, емоційно забарвленого інтересу до музично-творчої діяльності і виявляється у таких *показниках*, як: вияв постійного бажання до творчих видів діяльності в музичному колективі; постійна схильність до ініціативних музичних дій.

Емоційно-оцінний критерій, який демонструє міру сформованості емоційно-оцінного ставлення до музики і виявляється у наступних *показниках*: яскрава реакція на звучання музики (мімічна, пантомімічна); активність вияву оцінного ставлення до музичних образів (подобається – не подобається, хочеться ще раз послухати).

Когнітивно-пізнавальний критерій, що свідчить про міру сформованості знань молодших школярів щодо музичного мистецтва і бажання їх розширювати. *Показники*: наявність елементарних відомостей щодо виражальних музичних засобів (мелодія, ритм, темп, особливості ансамблевого виконання тощо); вияв бажання до розучування нового репертуару, уважне слухання пояснень вчителя щодо змісту і побудови музичних образів тощо); схильність до асоціювання художніх образів.

Креативно-діяльнісний критерій, спрямований на визначення міри сформованості в учнів творчої ініціативи, здатності до творчого ансамблевого музикування, оригінального тлумачення музичних образів. *Показники*: вияв ініціативно-діяльнісного ставлення до інтерпретації музики; якісне виконання варіативно-творчих завдань, завдань на імпровізацію, створення музичних зразків.

Відповідно до визначених критеріїв та їх показників було визначено рівні сформованості творчої активності молодших школярів: низький (репродуктивно-наслідувальний), середній (пошуково-виконавчий), високий (творчий).

У **третьому розділі** «*Експериментальне дослідження ефективності формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності*» обґрунтовано теоретичні основи і педагогічні умови формування в дітей молодшого шкільного віку творчої активності в процесі організації колективної навчальної діяльності, викладено зміст та методику проведення експериментальної роботи, обґрунтовано її основні завдання, проаналізовано вихідні положення в педагогічній теорії формування творчої активності учнів, охарактеризовано основні напрямки проведеного експерименту та висвітлено практичні результати дослідної роботи.

Відповідно до програми і завдань експериментального дослідження основна його мета передбачала: виявлення початкового і кінцевого рівнів творчої активності учнів експериментальних і контрольних груп; вивчення динаміки формування в дітей творчої активності в процесі колективної музичної діяльності; виявлення змісту музично-естетичних інтересів учнів і

дослідження якісних змін у музично-естетичних знаннях дітей експериментальних груп; вивчення можливостей використання колективних форм організації навчальної діяльності учнів на уроках та в позаурочній навчально-виховній роботі з молодшими школярами в стимулюванні їх творчої активності; визначення педагогічних засобів управління колективною творчою музичною діяльністю учнів.

На констатувальному етапі експерименту за допомогою методів анкетування, бесід з учнями, вчителями, батьками учнів, шляхом педагогічних спостережень, аналізу діагностичних фрагментів експерименту визначався рівень творчих здібностей учнів, а також рівень сформованості їх творчої активності. Констатувальний етап експерименту складався з двох циклів: А і Б.

Цикл А – діагностика музичних здібностей молодших школярів. *Завдання циклу А:* дослідити рівні розвитку музичних здібностей учнів: їх емоційного відгуку на музику, чуття ритму, розвиток гармонічного та мелодичного слуху, слухову увагу, чистоту інтонування, музичну пам'ять, музичне мислення.

Цикл Б – діагностика творчої активності молодших школярів. *Завдання циклу Б:* з'ясувати спрямованість мотиваційної сфери молодших школярів, виявити домінуючі мотиви їх творчої діяльності; виявити накопичення музичних вражень у дітей; визначити види музичної діяльності, яким надається перевага учнями молодшого шкільного віку; перевірити спонтанне вираження творчого начала в зорових, сенсорно-моторних, мовних напрямках; з'ясувати позицію суб'єкта діяльності (пасивна, активна, творча); виявити рівні сформованості образно-асоціативного мислення та здібності школярів до інтерпретації та імпровізації, творчих проявів.

Цикли А і Б містили по два діагностичні фрагменти. На уроці, як правило, застосовувався один фрагмент.

Згідно із визначеними критеріями творчої активності учнів визначались рівні сформованості їх творчих здібностей.

Високий рівень (14%) (учні характеризуються яскраво вираженим творчим спрямуванням особистості, активною участю в процесі продуктивної творчості; діти емоційні, ініціативні, відзначаються гнучкістю образного мислення, стійким потягом до вирішення завдань творчого характеру; самостійно розмірковують над музичними творами, будують асоціативні «ланцюжки», порівнюють, зіставляють музичні образи; музичні імпровізації дітей відрізняються цілісністю, структурною оформленістю, яскравістю художньо-образного мислення).

Середній рівень (65%) (учні характеризуються нестабільним творчим спрямуванням; у музичну творчу діяльність включаються з інтересом, але ініціативу, активність виявляють після стимулювання вчителем; при допомозі вчителя можуть знаходити цікавіші способи вирішення творчих завдань; нестереотипні відповіді; музичні імпровізації створюють охоче, але їхні музичні образи не завжди інтонаційно виразні, цікаві; музична діяльність учнів має переважно відтворювальний або частково евристичний характер).

Низький рівень (21%) (відображає слабкість творчої навчальної мотивації учнів; недостатню емоційну чутливість та активність музичного сприйняття; відтворювальний, репродуктивний характер музичної діяльності; відсутність бажання експериментувати з музичними звуками та власної оцінки музичного твору; музичні імпровізації примітивні, здебільшого відтворюють інтонації вивчених пісень).

Відповідно до отриманих результатів розроблялись сутнісні характеристики типологічних груп учнів:

Перша типологічна група – учні з високим рівнем творчих здібностей (14%); загальний бал, визначений на основі тестів, становить 90-100. Учні емоційно відгукуються на музичні твори, свідомо аналізують зміст музики, на уроках активні, вміють працювати самостійно, намагаються досягти успіхів.

Друга типологічна група – учні з середнім рівнем здібностей (65%); загальний бал, визначений за тестами, становить 60-80. Діти більш стримані у вияві емоцій від сприймання музики. На уроках активні, проте не виявляють стійкого інтересу до творчої самостійної діяльності.

Третя типологічна група – учні з низьким рівнем творчих можливостей (21%); загальний бал – нижче 50. Учні не виявляють особливого інтересу до музики, на уроках переважно пасивні, у виконанні експериментальних завдань потребують допомоги вчителя.

Розглядаючи творчість як індивідуальну властивість особистості, в якій поєднуються свідомі й несвідомі, інтелектуальні та емоційні, пізнавальні та оцінювальні процеси, дослідження розвитку творчих якостей учнів ґрунтувалось на визначенні рівня сформованості в них основних *складових творчої музичної діяльності*: *мотиваційна* передбачає: наявність творчих мотивів, стимулів для підвищення емоційності, розвитку сенсорної чутливості, уяви, фантазії; характер ставлення до процесу творчої музичної діяльності (активний – пасивний); *когнітивна* забезпечує: виявлення пізнавальної активності; рівня чуттєво-емоційного сприйняття музики; уміння бачити і відчувати навколишній світ за допомогою музичних образів; *ментальна* передбачає: індивідуальність, неповторність дитини; вияв власного «стилю» в створенні образів-інтонацій; *практична* забезпечує: використання набутих умінь, навичок при виконанні творчих завдань; самостійну творчу діяльність, творчі пошукові дії дітей.

Метою проведення формувального етапу дослідження була експериментальна перевірка системи визначених нами педагогічних умов (*врахування результатів диференціації учнів за рівнем їх музичності, творчих проявів; врахування перспектив творчого розвитку кожного учня; забезпечення взаємодії між вчителем і учнем*) використання колективних форм організації навчальної діяльності у формуванні творчої активності учнів; дієвість розробленої методики поєднання колективних форм музичної діяльності із самостійною роботою учнів, що забезпечує дослідницький підхід, який лежить в основі пошукової й творчої роботи школярів.

На формувальному етапі експерименту нами застосовувалась методика *поетапного творчого розвитку учнів*, яка передбачала розробку спеціальних завдань, методів і форм роботи з учнями. Так на *першому організаційно-мобілізаційному етапі* (6 місяців) основними завданнями були: а) виявлення рівня і мотивації пізнавального інтересу та позитивного ставлення школярів до музичної діяльності; б) формування умотивованого ставлення учнів до музики та різних видів музично-творчої діяльності; в) стимулювання мотивації до опанування досліджуваними вміннями; г) становлення позитивного ставлення до засвоєння необхідних знань щодо досліджуваного феномену творчості. У процесі *першого етапу* формувальної роботи використовувались такі методи: педагогічні спостереження, індивідуальні та колективні бесіди, творчі завдання, аналіз діагностичних фрагментів.

Метою *другого етапу* формувальної роботи – *технологічно-продуктивного* (1 рік і 6 місяців) було: дослідження мотиваційної сфери учнів, основних компонентів творчої музичної діяльності (мотиваційних, когнітивних, ментальних, практичних); розвиток вмінь та навичок учнів, необхідних для формування творчої активності; розвиток дивергентного, конвергентного, оцінювального мислення дітей. Завданнями другого етапу були: а) формування в учнів здатності до творчої діяльності в усіх доступних їм видах (пізнавальної, виконавської, творчої); б) розвиток інтересу і нахилів до творчо-пошукової роботи; формування навичок взаємодії, співробітництва у виборі способів вирішення навчальних проблем; в) розвиток творчої активності під час виконання колективних, групових та індивідуальних навчально-виховних завдань. У процесі *другого етапу* формувальної роботи використовувались такі методи: теоретичний аналіз, пошукова робота, реконструктивні та варіативні творчі завдання, навчальні дискусії, музично-дидактичні ігри тощо.

Метою *третього етапу творчо-самостійного* (1 рік) було дослідження творчого зростання школярів; вивчення співвідношень репродуктивного та креативного елементів в творчості учнів; розширення і поглиблення знань учнів про музичне мистецтво; формування музично-естетичних інтересів та творчих вмінь. Завданнями третього етапу були: а) педагогічне стимулювання музично-творчої діяльності учнів; б) формування володіння прийомами та способами творчої діяльності, необхідними для виконання творчих завдань; в) розвиток оригінального асоціативного мислення дітей, емоційного ставлення до навчання. У процесі *третього етапу* формувальної роботи використовувались такі методи: система колективних творчих завдань, тренінгових вправ типу «Допоможи товаришу»; розв'язання нестандартних навчальних ситуацій; контрольна діагностика за методикою С. Будассі (виявлення кількісного вираження рівня самооцінки).

Внаслідок проведеного дослідження ми прийшли до висновку, що використання різноманітних форм і методів організації творчої **колективної діяльності школярів на уроках музичного мистецтва**, створення ситуацій пошуку, вибору, колективного успіху в роботі, а також врахування індивідуальних здібностей і можливостей учнів підвищує рівень їх творчої

активності, формує прагнення до самостійної, оригінальної діяльності, вміння співпрацювати один з одним та вчителем.

Метою контрольних зрізів було дослідити процес творчого зростання учнів завдяки використанню на уроках системи колективних творчих завдань; проаналізувати ефективність методичних прийомів формування та розвитку творчої активності учнів.

Творчі завдання були згруповані за їх відношенням до певних видів музично-творчої діяльності: слухання музики, співу, музикування, гри на дитячих музичних інструментах.

Рівні розвитку творчої активності молодших школярів досліджувались відповідно до співвідношення в них репродуктивного та креативного елементів, а також рівня виявлення дитиною творчої самостійності.

Для порівняння ступеня творчої активності учнів контрольних та експериментальних груп у процесі вивчення предмета «Музичне мистецтво» було визначено такі *рівні умінь учнів*: 1-й – виділяти необхідну інформацію з творчого завдання та виконувати типові завдання за зразком; 2-й – використовувати відомий метод виконання завдання та оцінювати виконану роботу; 3-й – колективно будувати музичні моделі завдань і самостійно добирати методи їх виконання.

Аналіз виконання творчих робіт показав, що лише 13,5% учнів контрольних груп опанували третій рівень, тоді як в експериментальних групах цей показник становить 19,5% (на 6% вище).

В учнів контрольних груп виникають труднощі у виборі оптимального методу, варіанту виконання завдання, спостерігається відсутність навичок самостійно організовувати свою роботу над виконанням завдання. Дітям також важко виконувати завдання другого рівня без допомоги вчителя.

Порівняльний аналіз результатів констатувального та формувального етапів експерименту дає підставу стверджувати про позитивну динаміку творчого розвитку учнів.

Так, кількість учнів з низьким рівнем музичних здібностей зменшилась з 18% до 10%. Кількість учнів з середнім рівнем зросла від 66% до 70%. Кількість учнів з високим рівнем музичних здібностей збільшилась на кінець формувального етапу експерименту і становила 20%. Тобто рівень сформованості їх творчих здібностей значно підвищився.

Було проаналізовано також якісну сторону одержаних результатів. Зокрема, відбулися зміни в змісті музично-естетичних інтересів учнів. Зріс інтерес до уроків музичного мистецтва, до окремих популярних і водночас складних музичних жанрів: опери, симфонії, балету. В експериментальних класах кожен учень зміг назвати улюблену музику, пісню, відомих українських композиторів, виконавців. Діти виявляли підвищений інтерес до самостійної імпровізації на дитячих музичних інструментах, участі в музично-дидактичних іграх, музичних театралізованих сценках.

У контрольних класах спостерігався менший інтерес до уроків музичного мистецтва. Так, улюблену музику змогли назвати лише 58% учнів. Більша

частина учнів улюбленими називала останні з пісень, що вивчались на уроці. Діти були менш активні, не виявляли особливого інтересу до колективних творчих завдань, відзначались недостатнім рівнем умінь колективного співробітництва.

Істотні зміни відбулися в ставленні учнів до творчо-пошукової діяльності. Якщо на початковому етапі експерименту високий рівень творчої активності виявляли 12% учнів експериментальної групи, середній рівень – 66%, низький – 22%, то повторна діагностика в кінці експерименту засвідчила відповідно такі показники: 20%, 70%, 10%.

Порівняльний аналіз результатів констатувального та формувального етапів експерименту дає підставу стверджувати про динаміку музичного розвитку учнів молодшого шкільного віку та позитивні зміни у формуванні творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності у відсотковому еквіваленті рис. 2.

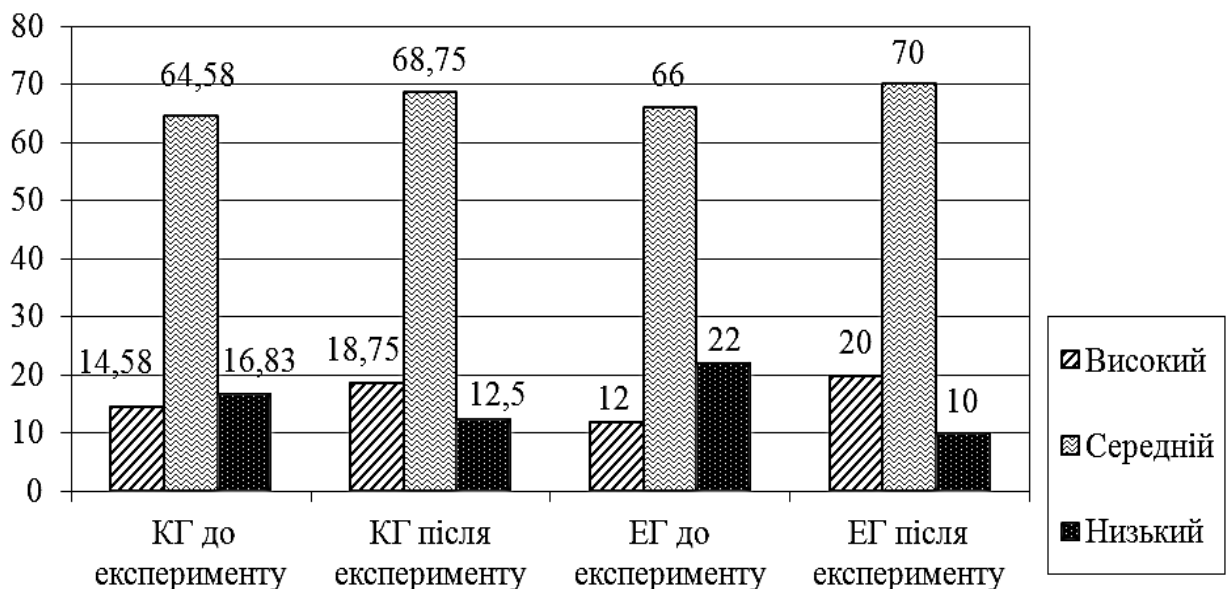

Рис. 2 Динаміка рівнів сформованості творчої активності учнів молодшого шкільного віку на початку та наприкінці експерименту в контрольній та експериментальній групах (у %)

У результаті проведеного дослідження була доведена статистична значущість результатів дослідно-експериментальної роботи шляхом перевірки (за допомогою f-розподілу Фішера F^*) гіпотези про підвищення творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності. Провівши обчислення, отримуємо $S_1^2 = 0,06$ та $S_2^2 = 0,03$.

Відповідно $F = 2$. В таблицях розподілу Фішера для необхідного рівня значущості α знаходимо значення $F(3,3) = 9,28$ та отримуємо $F < F(3,3)$.

Отримані факти дозволяють відхилити нульову гіпотезу й прийняти альтернативну, згідно з якою вищий рівень сформованості творчої активності

учнів в експериментальній групі є ефективним результатом цілеспрямованої колективної музичної діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено результати теоретичного узагальнення та практичного вирішення проблеми формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності, що знайшло відображення в розробці, обґрунтуванні та перевірці експериментальної методики. Проведене дослідження дало можливість зробити наступні *висновки* відповідно до поставлених завдань:

1. Вивчення стану розробки досліджуваної проблеми у вітчизняній та зарубіжній педагогічній теорії та практиці свідчить про її актуальність і постійний інтерес як вчених, так і педагогів-практиків до феномену творчої активності, формування діагностики творчих здібностей особистості на різних вікових етапах її розвитку. Проблема формування творчої активності є складною, багатогранною і перспективною.

2. Розглядаючи творчу активність як складну інтегративну властивість особистості, як вищу форму активної самостійної навчальної діяльності школяра, яка виявляється в готовності, прагненні до самостійної оригінальної діяльності, в творчому підході до розв'язання пізнавальних завдань й виборі оптимальних шляхів її реалізації, нами була підтверджена наукова думка про те, що активність, будучи умовою пізнання, є не тільки вродженою рисою особистості – вона сама фіксується і розвивається в процесі діяльності. Внаслідок аналізу і узагальнення поняття «творча активність» було уточнено його сутність формування засобами колективної музичної діяльності. Отже, *творча активність, відносно нашого дослідження, – це особистісне утворення, що виражає прагнення і здатність учнів молодшого шкільного віку до участі в колективних видах музичної діяльності, результати якої визначаються оригінальністю, новизною та інтенсивним творчим самовираженням в різних презентативних формах.* Своєрідність розвитку творчої активності молодших школярів зумовлена перш за все їх віковими особливостями, які є тим «психологічним фоном», на якому відбувається зміна всього укладу життя дитини.

Структура творчої активності молодших школярів включає наступні компоненти: *мотиваційний, емоційно-оцінний, когнітивний, діяльнісний.* Критеріями та показниками творчої активності є: мотиваційно-потребовий, емоційно-оцінний, когнітивно-пізнавальний та креативно-діяльнісний критерії. Рівні сформованості творчої активності учнів визначаються як: високий (творчий), середній (пошуково-виконавчий), низький (репродуктивно-наслідувальний).

3. Методичними засадами формування творчої активності молодших школярів є розширення і поглиблення знань учнів про музичне мистецтво; формування музично-естетичних інтересів та творчих умінь; педагогічне стимулювання музично-творчої діяльності учнів; формування володіння

прийомами та способами творчої діяльності, необхідними для виконання творчих завдань; розвиток оригінального асоціативного мислення дітей, емоційного ставлення до навчання. Колективна музична діяльність виступає чинником активізації творчої активності молодших школярів через можливість реалізації «ефекту зараження». Емоційно-творче піднесення творчо обдарованих дітей справляє певний вплив на активізацію спонук до творчості менш обдарованих.

4. У процесі розробки власної методичної моделі формування творчої активності учнів початкової школи ми виходили з того, що творчий музичний розвиток школярів вимагає широкого залучення їх до різних видів колективної художньо-естетичної діяльності (пізнавальної, виконавчої, творчої), за якої навчальний матеріал стає предметом активних розумових і практичних дій для кожного учня з формування і розвитку творчих музичних здібностей. Розпочинається така діяльність з опанування навичками естетичного сприймання музичних творів і переростає в спроби самостійної творчості, особисту потребу самовираження і саморозвитку.

На формувальному етапі експерименту нами застосовувалась методика *поетапного творчого розвитку учнів* (етапи: *організаційно-мобілізаційний, технологічно-продуктивний, творчо-самостійний*). Дана методика передбачала розробку спеціальних завдань, методів і активних форм роботи з учнями, тобто поетапну методику формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності.

5. Порівняльний аналіз результатів констатувального та формувального етапів експерименту дає підставу стверджувати про динаміку музичного розвитку учнів та позитивні зміни у формуванні творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності у відсотковому еквіваленті. Це підтверджується динамікою результатів до проведення експерименту: якщо високий рівень творчої активності ЕГ виявляли 12% учнів, середній рівень – 66%, низький – 22%, то повторна діагностика в кінці експерименту засвідчила відповідно такі показники: 20%, 70%, 10%, що доводить ефективність запропонованої методики.

До рекомендацій щодо підвищення ефективності формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності можна віднести: спрямування усіх компонентів навчально-виховного процесу на формування пізнавально-пошукового інтересу до музичного мистецтва, образно-асоціативного мислення, що стимулює дітей до створення, інтерпретації та інтонаційної імпровізації як комплексу творчих здібностей.

Проведене нами дослідження висвітлює не всі аспекти формування творчої активності молодших школярів у процесі їх музично-естетичної діяльності. Подальшого вивчення й істотного вдосконалення потребують питання, пов'язані з детальним дослідженням об'єктивних і суб'єктивних факторів, що впливають на формування творчої активності учнів молодших класів; розробкою системи інструментарію для моніторингового вивчення рівня сформованості творчої активності школярів.

До сфери перспектив вивчення досліджуваної проблеми належить також вирішення питання про розробку та впровадження в навчально-виховний процес початкової школи з музичної освіти сучасних методик індивідуально-групової, диференційовано-групової, колективно-групової та інших форм колективної навчальної діяльності учнів різних вікових груп в умовах інтеграції навчальних дисциплін художньо-естетичного профілю.

Проведене дослідження передбачає продовження наукового пошуку, зокрема, подальшого вивчення вимагають питання щодо обґрунтування шляхів використання нестандартних ситуацій у різних формах творчої активності в процесі колективної музичної діяльності. Перспективи подальших досліджень стосуються розробки змісту позакласної роботи в групах продовженого дня, для школярів середнього та старшого шкільного віку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Жорняк Б. Є. Музичний розвиток молодших школярів / Б. Є. Жорняк // Науково-методичний вісник ВППО «Педагогічний пошук». – Вип. 4 (36). – 2002. – С. 70-72.
2. Жорняк Б.Є. Основні теоретико-методичні положення національного музичного виховання в сучасній початковій школі / Б. Є. Жорняк // Проблеми педагогічних технологій : зб. наукових праць. – Вип. 4. – Луцьк, 2002. – С. 195-198.
3. Жорняк Б. Є. Самостійні творчі роботи з музики для молодших школярів / Б. Є. Жорняк // Проблеми педагогічних технологій : зб. наукових праць. – Вип. 1 (26). – Луцьк, 2004. – С. 170-176.
4. Жорняк Б. Є. Урок музики у молодших школярів в системі особистісно-орієнтованого навчання / Б. Є. Жорняк // Проблеми педагогічних технологій : зб. наукових праць. – Вип. 1-4 (34-37). – Луцьк, 2007. – С. 180-187.
5. Жорняк Б. Є. Дидактична гра як засіб організації музично-творчої діяльності молодших школярів / Б. Є. Жорняк // Нова педагогічна думка. – Вип. 4. – Рівне, 2011. – С. 179-182.
6. Жорняк Б. Е. Детское творчество на уроках музыкального искусства в начальной школе / Б. Е. Жорняк // Педагогика и современность : научно-педагогический журнал. – № 2. – 2012. – С. 53–58.
7. Жорняк Б. Є. Формування музичних здібностей молодших школярів як предмет музично-педагогічного дослідження / Б. Є. Жорняк // Сучасні педагогічні технології : зб. наукових праць. – Вип. 2. – Луцьк, 2012. – С. 155-161.
8. Жорняк Б. Є., Ткачук С. М. Мила Осінь, постривай, з літом попрощатись дай! Сценарій осіннього свята / Б. Є. Жорняк, С. М. Ткачук // Учитель початкової школи. – Вип. 1. – Київ, 2012. – С. 62–64.
9. Жорняк Б. Є., Ткачук С. М. Інформаційні технології в практиці викладання методики музичного виховання / Б. Є. Жорняк, С. М. Ткачук // Матеріали

- всеукраїнської науково-практичної конференції «Інформаційні технології в педагогічній освіті». – Луцьк, 2006. – С. 52-56.
10. Жорняк Б. Є. Навчально-пізнавальна діяльність молодших школярів на уроках музики / Б. Є. Жорняк // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Культура ХХІ ст. : стан, проблеми, перспективи» 12-13 листопада 2008 р. – Вип. 7. – Т. I. – Рівне, 2008. – С. 120-125.
11. Жорняк Б. Є. Комплексний підхід до формування професійної компетентності педагога / Б. Є. Жорняк // Збірник науково-методичних праць викладачів Луцького педагогічного коледжу. – Вип. 5. – Луцьк, 2011. – С. 119-121.
12. Жорняк Б. Є. Естетичне виховання молодших школярів засобами музичного мистецтва як педагогічна проблема / Б. Є. Жорняк // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Естетичне виховання дітей та молоді : теорія, практика та перспективи розвитку» 14 грудня 2012 р. – Житомир, 2012. – С. 325-330.

АНОТАЦІЇ

Жорняк Б. Є. Методичні засади формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2013.

Дисертаційне дослідження присвячене вивченню та теоретичному обґрунтуванню проблеми застосування колективних форм музичної діяльності учнів молодших класів з метою формування їх творчої активності.

На основі аналізу наукової, педагогічної та психологічної літератури, педагогічної преси визначено стан розробленості досліджуваної проблеми у вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній науці, узагальнено сучасні підходи щодо використання методичних прийомів та засобів формування творчої активності молодших школярів у процесі їх колективної музичної діяльності, визначені теоретичні основи, що дозволяють виявити потенційні можливості навчально-виховного процесу, зокрема програмового навчального матеріалу з предмета «Музичне мистецтво» у формуванні творчої активності школярів.

Розглянута доцільність використання колективних (масових, групових, парних) форм організації навчально-виховного процесу у творчому музично-естетичному розвитку молодших школярів.

Аналізуючи творчу активність як найвищий ступінь мотивованого навчання, як невід'ємну складову процесу виховання особистості школяра, розвитку його пізнавальних здібностей та творчих можливостей, розроблено, апробовано та впроваджено в навчальний процес методичну модель цілеспрямованого формування творчої активності учнів молодшого шкільного віку засобами колективної навчальної діяльності, яка являє собою сутність

взаємопов'язаних специфічних і загальних компонентів формування певних знань, умінь і навичок учнів, пов'язаних з розвитком їх творчої музичної діяльності. Визначені критерії та рівні сформованості творчої активності учнів молодшого шкільного віку, а також обґрунтовані педагогічні та методичні засади, розроблені конкретні методики, що забезпечують ефективність формування означеної якості.

Ключові слова: творча активність, молодші школярі, колективна музична діяльність, методичні засади, мотивоване навчання, методична модель.

Жорняк Б. Е. Методические основы формирования творческой активности младших школьников средствами коллективной музыкальной деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2013.

Диссертация посвящена изучению и теоретическому обоснованию проблемы использования коллективных форм музыкальной деятельности младших школьников с целью формирования их творческой активности.

На основании анализа научной литературы, педагогической прессы определено состояние изучения исследуемой проблемы в отечественной и зарубежной педагогической науке, обобщены современные подходы к использованию методических приемов и средств формирования творческой активности младших школьников в процессе их коллективной музыкальной деятельности, определены теоретические основы, позволяющие определить потенциальные возможности учебно-воспитательного процесса, в частности программного материала предмета «Музыкальное искусство» в формировании творческой деятельности школьников.

Рассмотрена целесообразность использования коллективных (массовых, групповых, парных) форм организации учебно-воспитательного процесса в творческом музыкально-эстетическом развитии младших школьников.

Анализируя творческую активность как высшую степень мотивированного обучения, как необходимую составную процесса воспитания личности школьника, развития его познавательных способностей и творческих возможностей, разработана, апробирована и внедрена в учебный процесс методическая модель формирования творческой активности учеников младших классов приемами коллективной учебной деятельности, которая являет собой единство взаимосвязанных специфических и общих компонентов формирования специальных знаний, умений и навыков музыкальной деятельности.

Определены критерии и уровни сформированности творческой активности младших школьников, а также обоснованы педагогические и методические основы, разработаны конкретные методики, обеспечивающие эффективность формирования рассматриваемого качества.

Ключевые слова: творческая активность, младшие школьники, коллективная музыкальная деятельность, методические основы, мотивированное обучение, методическая модель.

Zhornyak B.Ye. Methodological basis of forming the creative activity of the elementary school students by means of group musical activity – Manuscript.

The dissertation for obtaining a scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.02 – theory and methods of musical training. – National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. – Kyiv, 2013.

Scientific research of the dissertation is devoted to study and theoretical basing of a problem of using collective forms of musical occupation for junior pupils for the purpose of developing their creative activity.

On the basis of analyses of scientific, pedagogical literature and pedagogical press the status of working out the problem, to be researched, in home-and- foreign psychology - pedagogical science has been defined; modern ways as for using methodical means in the process of their collective musical activities have been generalized; theoretical bases which permit to bring to light potential possibilities of teaching-educational process, namely of program-educational material in the subject «Musical Art» in forming creative activities of pupils have been defined.

Expediency of using collective (mass, group, pair) forms of organization of teaching-educational process in the creative musical aesthetic development of junior schoolchildren has been under discussion.

Creative activity as the highest degree of the motivated teaching, as an integral part of the educational process of pupil's personality has been analysed; structure-functional pattern of the purposeful forming of creative activity of junior pupils by means of collective educational activity has been worked out, approbated, inculcated on the educational process. This activity is the essence of specific and common components in forming the definite knowledge, skills and practical habits of their creative musical activity. Criteria and levels for the development of creative activity of junior pupils have been defined. Pedagogical and methodical means have been also generalized; specific methods ensuring the formation of the definite quality have been worked out.

Key words: creative activity, schoolchildren, collective, musical activity, methods, motivated education, methodologic pattern.

